

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א
ראש ישיבת אתרי

המתקיימים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

קידוש ידניים
זר גרניים

- שנה -

נמסר בש"ק פרשת פיקודי ה'תשע"ד

עיצוב גרפי ועימוד: תמנתי עיצוב גרפי

בשבת פרשת ויקרא יחל השיעור אי"ה בשעה 3:45 אחה"צ ויהיה בענין:

סמיכה בקורבנות

מנחה בשעה 3:25 אחה"צ [ובזמן הדלקת נרות בביהכ"ס המרכזי]

בברכת התורה

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

קידוש ידיים ורגליים

מבואר שם לפי הנוסח מכת"י, ובודאי גירסה זו היתה לפני בעל החינוך [ואף לגירסה שלפנינו דלא גרסינן 'או', מתפרשים הדברים כן. 'עו"ש. וכן משמע בפיה"מ סופ"א דכלים]. וכך גם מפורש בפירושו הר"א בן הרמב"ם (תשא), שפירש טעם למקום הכיור בין האולם ולמזבח, מפני שמשמש לשניהם, לניגוש למזבח לעבוד ולנכנס לאהל מועד אף בלא עבודה. ועל כל פנים צ"ע ליישב הברייתא בסנהדרין הנ"ל לשיטתם.

ב ופתיחת הדבר בחקירת הגרא"ל מאלין (ח"ב יא) בגדר פסולא ד'אינו רחוק ידיים ורגליים' שמבואר במשנה (רפ"ב דזבחים) שמחלל עבודה, האם הוא דין בגברא שיש עליו פסול שלא רחוק, בדומה לפסול 'טמא' ו'שתוי יין' ו'פרוע ראש', או שמא גדר הדין הוא בעבודה עצמה שהיא טעונה קידוש באופן חיובי, [כלומר, לא שהרחיצה מסלקת פסול הגברא אלא הרחיצה גופא נדרשת לעבודה].

ואמר הגרא"ל שמיטת הריצב"א שמחייב קידוש אף בביאה ריקנית הרי מוכח שיש דין על הגברא אף בלא עבודה כלל. ומאיך הוכיח מהא דלרבי לינה פוסלת בקידוש יו"ר (זבחים ט:), שאם קידש יו"ר קודם עלה"ש, משעלה השחר צריך לקדש אעפ"י שלא הסיח דעתו, דעלוה"ש עושה לינה בקדשים כדפרש"י - מזה משמע שאינו הסרת פסול הגברא שאינו רחוק, דהא הכא הגברא כבר רחוק ולא שייך פסול 'לינה' להחזירו למצב שאינו רחוק, אלא מוכח שהעבודה טעונה קידוש בחיוב, הלכך כשם שהלינה פוסלת בקדשים כך היא פוסלת קדושה חיובית זו שחלה בקידוש דאמש. וביותר הכריח כן מהא דאמר רבי חייא בר יוסף דלרבי מי כיור נפסלים למתירים כמתירים ולאברים כאברים, כלומר פסול לינה דחייל נמי אמים לרבי, חל כלפי עבודות הדם והקמצים בשקיעת החמה וכלפי עבודת האברים בעלות השחר - הרי שהעבודה גופא טעונה קידוש ועל כן שייך שהמים כשרים לעבודה זו ופסולים לעבודה אחרת, אבל אם דין הקידוש שייך רק לכשרות הגברא, אין שייך לחלק בכשרות המים בין עבודה זו לעבודה אחרת.

ומחמת כן הוציא הגרא"ל ששני דינים יש בקיור; הסרת פסול שעל הגברא [ומצד זה טעון קידוש אף בלא עבודה להריצב"א], ודין נוסף שהעבודה טעונה קידוש [ומצד זה יש חלות פסול לינה בקיור]. עד כאן עיקר דבריו הנוגעים לענינו.

ויש להטעים הדברים, דהנה הרמב"ן בפירושו התורה (תשא) והחינוך (קו) הסבירו בפשוטו ענין המצוה - משום טהרה ונקיות, שהזוהמא מצויה בידים בהיותם עסקניות, וכן ברגלי הכהנים המשרתים יחפים. ועוד דייק הרמב"ן מתרגום אונקלוס שתרגם לשונות רחיצה שבכיור 'ויקדשון' [לא כבעלמא 'ויסחון' שהוא לשון רחיצה ונקיות] שרחיצה זו לקדושה. ואם כן נראה שהם הם ענין שני הדינים הנ"ל; ענין נקיות וטהרה הוא הסרת פסול הזוהמא שעל האדם [כמובן, נקיות זו אינה נעשית אלא במקום קדוש ובמים המקודשים, וככל שאר דיני הקידוש המסוימים שאמרה תורה, ולא סגי בנקיות בעלמא], וענין הקדושה הוא הדין הנוסף שמדיני העבודה, לתוספת קדושה באופן חיובי.

א 'ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה, ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים. ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם. בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו, או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה'. ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו וגו'. יש לעמוד על הישנות הכתוב פעמים, 'ורחצו' 'ורחצו'. ועוד, מדוע שינה בלשונו, שבראשונה כתיב 'את ידיהם ואת רגליהם' ובשנית 'ידיהם ורגליהם'.

והנה רש"י פירש 'בבאם אל אהל מועד' - להקטיר קטורת או להזות מדם הפרים. ושיטתו מבוארת בתוס' ביזמא (ה): סד"ה להביא, שאין חיוב קידוש ידיים ורגלים דאורייתא אלא כשנכנס לעבוד אבל לא בביאה ריקנית. והריצב"א (שם) חולק וסובר שבכניסה לאהל מועד חייב אף בביאה ריקנית, ורק בגישה אל המזבח אין חיוב אלא בעבודה. וכך מפרש פשטיה דקרא: 'בבאם אל אהל מועד (- ביאה לבד אף בלא עבודה) ירחצו מים ולא ימתו. או בגשתם אל המזבח לשרת, להקטיר וגו' (- שירות דוקא).

ומה שמבואר בגמרא (זבחים ט:): שאין חיוב משום 'שלא רחוק ידיים ורגלים' בביאה ריקנית - לפרש"י קאי גם על כניסה לאהל מועד, ואילו לריצב"א קאי רק על כניסה לעזרה, אבל הנכנס להיכל שלא רחוק חייב מיתה כדכתיב 'בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו'.

והא דתנן בכלים (א,ט) גבי עשר קדושות זו למעלה מזו, ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוק ידיים ורגלים - לפריצב"א אתי שפיר בפשיטות, דבהיכל דוקא אסורה הכניסה למי שאינו רחוק אף אם אינו עובד, והיא מעלת קדושתו היתירה. ולפרש"י צריך לומר דמעלה מדרבנן היא שהבא אל ההיכל טעון קידוש יו"ר, אבל מדאורייתא אין חיוב אלא בעבודה, בין בהיכל בין מחוצה לו - כן כתבו רבותינו בעלי התוס' (בסנהדרין פג. והר"ש והרא"ש בכלים שם).

והקשו התוס' (שם) על שיטת הריצב"א, מדתניא (בסנהדרין שם) המסדר את השלחן ומטיב את הנרות אינו חייב מיתה משום 'שלא רחוק ידיים ורגלים' [דאיתקש למחוסר בגדים ולזר שאין בהם חיוב מיתה אלא בעבודת מתנה ועבודה שאין אחריה עבודה, דהיינו ד' עבודות בלבד: זריקה, הקטרה, ניסוך המים והיין] - והלא לדעת ריצב"א כבר מתחייב מיתה על הכניסה להיכל לבדה, כדכתיב 'בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו' וכאמור דקאי על ביאה ריקנית, וא"כ מה שייך למעט עבודת שלחן ומנורה ממיתה*.

והנה הריצב"א לאו יחידאה הוא, שכן גם דעת החינוך (קו), ומקור דבריו בספר המצוות להרמב"ם (עשה כד), שכן

א לכאורה י"ל דמשכח"ל שאינו מתחייב משום ביאה, שנכנס שלא כדרך כגון דרך אחוריו או דרך גגין וכדאמרין (בשבועות יז) גבי טמא, שאו אין לחיבו אלא משום שירות. [ואנאם להמשל"מ (ביא"מ ג,ט) חייב הטמא אף בכה"ג אם שהה, וכ"ה במאירי סנהדרין פג, וה"נ י"ל בשאינו רחוק (הגם שאינו מוכרח, דשאני טמא דאיכא חיוב על המטמא עצמו בפנים אבל הכא לא שמענו), וא"כ הדרה קושא דלוחתה כשמשכח"ל השלחן חייב משום ביאה. אמנם ממשט המאירי בשבועות יז גבי טבוי"י משמע דלא כהמשל"מ, וכן בזכר יצחק (נה) ובחזו"א פליגי וסברי דאפילו אם שהה פטור]. והיה מקום לומר דלהריצב"א אין שני איסורים נפרדים בשלא רחוק לכניסה ולעבודה בהיכל אלא לעולם חייב רק משום ביאה דהא לא כתיב שירות באה"מ, וא"כ הרי אין נפקותא אם זו עבודת מתנה או עבודת סילוק.

והר"ש תרץ דמשכח"ל ששגג בביאה והו"ד בסידור השלחן. ומוכח שנקט שהם שני שמות, דאל"ה סו"ס כשהו"ד בעבודה יתייב מיתה משום הביאה שהרי עתה הוא מזיד, אלא ודאי כוונתו שנשאר שגג לענין איסור ביאה ומזיד רק על איסור שירות הלכך פטור ממיתה דאין זו עבודה שהו"ד חייב עליה מיתה.

וא"כ כיצד נכנסים הכהנים לקדש מהכיוור והלא אסור להיכנס לאותו מקום שלא רחוק (ובגה"ש שם תמה על תירוץ התוס', וע"ש רש"י וק"ר). ובפירוש המיוחס לראב"ד לתמיד (ספ"ק) תירץ בתירוץ האחרון, שלדעה זו מקדשים הכהנים תחילה מכלי שרת אחר, ואז נכנסים לבין האולם ולמזבח לקדש מן הכיוור. הנה מדבריו משמע שנקט כהרמב"ם שלכתחילה מצוה מהתורה לקדש מהכיוור, ומ"מ לענין הכניסה למקום הכיוור סגי בקידוש בכלי אחר - ומה פשר חלוקה זו, וגם אין מובן מה תוספת יש בקידוש הכיוור בזמן שכבר קידשו יו"ר מכלי אחר. אך סוד דבריו מתגלה מתוך דיוק לשונו שם שהבחין בין 'רחיצה' ל'קידוש'. כלומר לכניסה לבדה סגי ב'רחיצה' וכנ"ל, ולצורך זה מקדשים אף לכתחילה בכל כלי שרת, ואולם לצורך העבודה ס"ל דבעינן קידוש מהכיוור דוקא, וא"כ מובן שכדי להיכנס למקום הכיוור רוחצים הכהנים מכל כלי שרת וסגי בהכי אף לכתחילה, ושוב מקדשים יו"ר מהכיוור כדי לעבוד עבודה^ג.

הרי זכינו עד עתה לראות חילוקים לדינא בין הנך שני עניני הקידוש; לענין ביאה ריקנית [ששם גדר הקידוש רק הסרת הפסול, מלתא דרחיצה ונקיון] ולענין פסול לינה [ששייך רק בגדר תוספת הקדושה]^ד, וכן לענין הכלי שמקדשים בו [דיש מקום לומר שהמצוה בכיוור נאמרה רק בדין קדושה, אבל בדין רחיצה סגי בשאר כלי שרת].

וְדַאֲתִינֵן להכי יתבאר לנו ענין נוסף, דהנה הגרי"ז (עיוהכ"פ ב,ג) עמד על דברי הרמב"ם שהקידושין שמקדש כה"ג ביום הכפורים כולם במקדש שנאמר ורחץ את בשרו במים במקום קדוש - והלא כל קידוש יו"ר דעלמא ידעינן דאינו כשר אלא בפנים כדתינא בזבחים (כ), ומה הוצרך הרמב"ם ילפותא מיוחדת לקידושי כהן גדול ביוהכ"פ. והראה שם שמקור דברי הרמב"ם הוא בסוגיא ביומא (ב:). וכתב שיש ללמוד ולהוכיח מזה דהנך קידושין של יוהכ"פ חלוקים בעיקר דינם מדין קיו"ר של כל ימות השנה, ושני דיני קידושין איכא; זה האמור בפרשת כי-תשא וזה האמור בפרשת אחרי בקרא ד'ורחץ את בשרו במים' דמפקינן ליה (ביומא שם) לקידוש יו"ר - הלכך בעינן לימוד מיוחד לאותם קדושין דיוהכ"פ שהם במקום קדוש דוקא. ולא פירש הדברים, במה חלוקים הנך שני קדושין. אכן בנו הגרי"ד (בזבחים יט) הוסיף לבאר, שהקידושין שבכל השנה הם נצרכים מצד דין העבודה, ואילו ביוהכ"פ הקידושין הם מסדר היום ולא שהעבודה טעונה אותן. תדע, שהרי הקידוש האחרון נעשה כשלוש בגדי חול ושוב אינו עובד - הרי שעשרה קידושין אלו מסדר היום הם ולא משום שהעבודה מטענת אותם.

וְלִפְיֵי ביאר הגרי"ד מה שצדד הרמב"ן (במלחמות ריש יומא) דכהן גדול שקידש לשם עבודות היום סמוך לעלוה"ש,

ג צ"ע מאין הוציא דלכניסה סגי בכל כ"ש ולעבודה כיוור דוקא. וגם מהיכי תיתי שלאחר שכבר קידש בכלי שרת מצוה להכניס לו קידושו הראשון בדיעבד אף לעבודה. ולכאורה היה נראה שכוונתו דמינא אין צריך כלל קיו"ר לכניסה בין האולם ולמזבח רק רחיצה בעלמא (כלשונו), ואף רחיצה בחוץ או מכלי חול סגי. [וכמו שבתיירוציו הקודמים מבואר דמדאו' ל"צ קידוש לכניסה זו או ע"כ סגי בטבילה].

ד ואם נצרך דברי הגרי"ל הרי יצא חידוש דין, דלביאה ריקנית ליכא פסול לינה עכ"פ מדאורייתא [ובחו"א זבחים ג, כתב להוכיח שאין הדבר כן, ופירש דאע"ג דלענין ביאה ריקנית לא שייך לחלק הימים, מ"מ כל שאינו מקודש לעבודה אינו מקודשת לכניסת אהל מועד]. ולפי"ז מיושבת קושית הראשונים מסידור השלחן והטבת המנורה דפטור, דמשכח"ל בגוונא דמשום ביאה אינו חייב, שררוחץ מבעוד לילה.

וּמְבוֹאֵר בדברי הרמב"ן שמדינא יכול לקדש לכתחילה הן בכיוור או בכלי שרת אחר, ואולם הרמב"ם (ביאת המקדש ה') כתב שמצוה לקדש ממי הכיוור, ואם קידש מאחד מכלי השרת ה"ז כשר. וראיית הרמב"ן דאף לכתחילה מקדש בכל כלי-שרת, מקידוש הכהן הגדול ביוהכ"פ מקיתון של זהב משום כבודו (ע' יומא מג: ורמב"ם עיוהכ"פ ב,ה), ואם יש מצוה מהכיוור דוקא, כיצד מבטלינן הך מצוה משום כבודו דכהן גדול. ולהלן יתבאר ישוב לשיטת הרמב"ם מקושיא זו.

נִמְצָא אם כן לפי האמור, שהקידוש בביאה בלא עבודה [לשיטת הריצב"א הרמב"ם והחינוך שיש בו חיוב דאורייתא] הוא דין טהרה ורחיצה להכשירא דגברא, בלא דין חיובי של קדושה הנצרכת לעבודה. ובזה מדוקדקים לשונות הרמב"ם שבהלכות ביאת מקדש (פרק ה) שעוסק בדיני קיו"ר לעבודה, נקט לשונות 'קידוש', 'מצות עשה לקדש כהן העובד ידיו ורגליו ואח"כ יעבוד וכו' וכהן שעבד ולא קידש יו"ר... וכן בכל הפרק. [ושינה מלשון המשנה (רפ"ב זבחים) 'שלא רחץ ידים ורגלים'], דהעבודה טעונה קידוש בחיוב ולא סגי בהסרת הפסול גרידא, ואילו בהלכות בית הבחירה (ז, כא) גבי מעלת קדושת ההיכל כתב 'ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח שאין נכנס לשם אלא רחוק ידים ורגלים' - נקט לשון רחיצה, דגבי כניסה לבדה מיירי, ובזה יסוד הדין הוא רחיצה כלומר סילוק הוזהמא לאפקועי הגברא מגדר 'שלא רחץ יו"ר'.

וְכֵן תתפרש בזה כוונת הרע"ב שכתב (בפ"ד דפרה מ"א) דלהכי נקט התנא גבי פרה אדומה לשון 'שלא רחץ ידים ורגלים' ולא תנא 'קדש', דלא שנא קדש בפנים ל"ש בחוץ, בין בכלי שרת בין בכלי חול - יוצא. ואין דבריו ברורים. אך להאמור כוונתו מבוארת, דבפרה שמעשיה בחוץ קיי"ל כרבי יוחנן (בזבחים כ,ב) דמקדש אפילו בחוץ ואפילו בכלי חול, וא"כ על כרחך שאין שם אלא אלא לתא ד'רחיצה' כלומר הסרת פסול הגברא אבל לא תוספת קדושה מצד דיני העבודה. [ושאני קידוש דפרה משאר קידושין אף כלפי הפן דרחיצה, דאף שגם היא בכלל מצוה זו משום דחטאת קרייה רחמנא (כמוש"כ הראשונים), מ"מ כשר לרחוץ אף בחוץ ובכלי חול מפני שכל מעשיה בחוץ]. ואמנם עיקר דיוק הר"ב אינו מובן, כמו שתמה התו"ט, הלא אף גבי שאר הזבחים נקט התנא (בפ"ב זבחים) לשנא דרחיצה כלשנא דקרא, 'שלא רחץ יו"ר'. ומ"מ מגוף דברי הרע"ב שמעינן ששני ענינים יש במצוה זו, 'קידוש' ו'רחיצה'.

ג וסמך נוסף להבחנה זו, דהנה הקשו התוס' (בזבחים נח:): לדעת התנאים שאין נכנסים לבין האולם ולמזבח בלא קיו"ר, הלא איכא למ"ד דהכיוור בין האולם ולמזבח ממש ואינו משוך הצדה,

ב לפי המוסבר בפנים עדיין יש מקום לדיח הלשון, דגבי תנן 'שלא רחץ' דמשמע חלות שם פסול בגברא, כגון טמא ושתי יין ופרוע ראש, ואילו בזבחים תנן 'שלא רחץ' כלומר שלא קיים מצוותו לרחוץ, דהתם אף באופנים שהגברא 'רחוץ', כל שנתחייב לרחוץ שוב כגון שעלה השחר או שיצא, ולא רחץ - פוסל. מש"א"כ בפרה דכל דינה הוא שיהא האדם רחוק, לא שייך פסולים אלו. [ומש"כ הר"ב דלא תנן 'קדש' עיקר הכוונה לצורת הפועל, אם 'קדש' או 'רחץ']. ואם כי הדבר רחוק קצת בפשטות דברי הר"ב כפי שהם לפנינו, מ"מ נראה שהוא דקדוק מכוון ומצוה עלן לקיים דברי חכמים דלא לשויה למורחן של ישראל טעונה. ומדוקדק גם לפי"ז דבמשנת כלים תנן 'שלא רחץ' - דהתם בכניסה לבדה מיירי, שאין שם אלא לתא דרחיצה, ככל האמור בפנים.

לכתחילה משום כבודו דכהן גדול.¹ [תירוץ נוסף בשיטת הרמב"ם כתב בצפנת פענח, דכוונת הרמב"ם דלכתחילה בעינן 'מי כיוור' (כלשונו), אבל לאו דוקא מהכיוור עצמו, אלא שופך ממי כיוור לקיתון ומקדש].

ובזה אפשר לתרץ קושית השפת-אמת (ביומא לב. וע"ע בשפ"א זבחים לג), בהא דילפינן (בזבחים יט): שקידוש ידיים ורגלים בעמידה מדכתיב 'או בגשתם אל המזבח לשרת' ושירות מעומד [רש"י פירש דאיתקש קידוש לשירות. וברמב"ם (ביא"מ ה,טז) משמע דילפינן שהקידוש עצמו כעבודה לענין זה]. ולפי זה כמו כן בעינן בגדי כהונה כעבודה. ותימה הלא לרבי מאיר (ביומא לב-לג) חלק מקידושי כהן גדול נעשים כשהוא בלא בגדים.

אך לפי האמור אתי שפיר, שהרי נתבאר דקידושי יוהכ"פ חלוקים שאינם מדין העבודה אלא דין כללי הוא בסדר היום שהכהן צריך עשרה קדושים, וא"כ יש לומר דהא דהקידוש נבחן כשירות ועבודה, זהו רק כלפי דין הקידוש החיובי שהעבודה טעונה, אבל הקדושים דיוהכ"פ הנבחנים כמצות הגברא גרידא לא חשיבי כעבודה ושירות ושפיר י"ל דאינם טעונים בגדי כהונה, דאינם בכלל 'עבודה' ו'שירות'. ואמנם כבר כתב המקדש-דוד (כד,יז) שתשע הקדושים דיוהכ"פ כשרים בישיבה. והרי הדברים מובהרים היטב לפי האמור, דגדר קידושים אלו אינם מדין העבודה ואינן בהם לתא דשירות אלא הכשר הגברא [כענין טבילת הטמא] הלכך כשרים בישיבה, ולכך כשרים אף בלא בגדי כהונה [מלבד הקידוש הראשון] כדמוכח משיטת ר"מ. [והנה לשיטת ר"מ הקידוש הראשון נעשה בלא בגדים כמבואר בברייתא ביומא לא: ולדידה אכן הקידוש המכשירו לעבודה הוא הקידוש השני שנעשה בבגדים, ולדעתיה בקידוש השני ישנם שני הדינים, ואילו הקידוש הראשון שבלא הבגדים הוא רק מדיני קידוש יוהכ"פ ואין בו דיני 'שירות'].

וזבינו לדין נוסף לפי כל האמור, דבקידוש לצורך ביאה ריקנית, אין צריך לדיני 'עבודה' וכשר בישיבה ובלא בגדים, שהרי ענינו משום רחיצה והכשר הגברא ולא משום העבודה. ובה מתורצת קושית המנ"ח, בהא דמספקינן בגמרא (בזבחים כא.) אם 'ממנו' ולא מתוכו או אפילו בתוכו, ותיפוק ליה דכשמקדש בתוכו הכיוור חוצץ בין רגליו לרצפה [ובקה"י תירץ דאצטרף קרא בכגון שהוצרך לקדש הידים בלבד, שעומד בחוץ על הרצפה ומכניס ידיו לתוכו. וראה להלן בענין זה] - אך

1 אך אכתי קשה שהרמב"ם (עיוהכ"פ ביה) לא חילק בין קידוש ראשון דיוהכ"פ לשאר קידושים, וסתמא משמע שכולם נעשו בקיתון. ועו"ק דר' יהודה (ביומא מג.) ס"ל שבכל יום היה כה"ג מקדש מקיתון של זהב. ומדבריו נשמע להכמיס דליכא קפידא בכיוור דוקא. ושמא כוונת הרמב"ם דמצוה בעלמא מן הכיוור להידור ותיבובת הואיל ומפורש הוא בתורה [ע' סוטה טז. אין שם עפר מהו שיתן אפר' - משמע שכשיש עפר יש להביאנו דוקא, י"ל כי כן מפורש בתורה. וע' בכורות ט ורמב"ם בכורים יב. יא' אם אין לו שה פודהו בשווי' - משמע שלכתחילה יש ענין בשם המפורש, הגם שאין זה דינא. ואפשר שלכך מצוה בתורת, כי יתכן שהוא המפורש דקרא [ע' פסחים לט' למה נמשלו מצרים כמרוך...]. וערש"י סוכה לג: וטו"א"ח תרמו דלכתחילה מצוה בערבי נחל אם כי גם של ההרים כשרות, והיינו משום דיש להעדיף הכתוב בפירוש. וכענין דאמרין בפסחים קיד: רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא, (וכי"ב נהג רב אחא בנו בסוכה לב.). ועתוס' יומא לד: ד"ה רבי, הלכך משום כבודו דכה"ג שפיר דמי. [ור' יונה סב שיעדיף להדר על כיוור המפורש בקידוש המפורש בתורה, משא"כ בשאר קידושי יוהכ"פ שאין מפורש כיוור].

2 תדע, שלפי המבואר להלן בפנים עפ"י רב"ע והריב"א דמשה רבינו נצטוה בקידוש לכל מניסה שהיה נכנס לאהל מועד, והלא אין העבודה כשרה בו ואינו לבוש בגדים - הרי דקידוש זה שאני שאינו מלתא דעבודה וא"צ לו כהונה.

צריך לקדש שוב ביום, שלא כבשאר ימים - וטעם הדבר, מפני שכך הוא סדר היום להצריך עשרה קידושים ביום דוקא, הגם שהכהן כבר 'רחוץ'.

והוסיף הגרי"ד לפי"ז דבקידוש ראשון דיוהכ"פ ישנם את שני הדינים; הקידוש של כל השנה הטעון מצד הכשר הגברא והכשר העבודה, ומלבד זאת הוא אחד מעשרה קידושים שמסדר היום. ובה פירש פשט דברי הגמרא בזבחים (יט:): הנראים מוקשים טובא, דאמרין התם דקידושי יוהכ"פ אינם מעכבים בהכשר העבודה, שאם לא קידש ועבד - עבודתו כשרה, שלא כבכל ימות השנה, וילפינן לה מקרא 'ולבשם' - לבישה מעכת ואין דבר אחר מעכב. ומקשה אי הכי דצפרא נמי. ומתרץ אמר קרא 'והיתנה להם חק עולם לו ולזרעו לדרתם' - דבר המעכב בזרעו מעכב בו דבר שאינו מעכב בזרעו אין מעכב בו. ותימא מאי ס"ד דשל צפרא לא יעכב ואצטרף קרא מיוחד על זה; למה יגרע קידוש של יום הכפורים מקידוש של כל השנה המעכב. ופירש דודאי לא ס"ד דקידוש ראשון לא יעכב בעלמא, אלא מיירי באופן שקידש מקודם לתרום הדשן ולשם עבודת היום, דהכא הכהן 'רחוץ' אלא דטעון קידוש רק משום עבודת היום כדברי הרמב"ן, ועל זה גלי קרא דקידוש ראשון מעכב".

והנה ביסוד זה אמר הגרי"ז שם לבאר הפלוגתא בירושלמי (יומא ד,ה), דלר' יוסה כל עשרה הקידושים מקדש כהן גדול מקיתון של זהב, ולר' יונה רק התשע אבל הראשון מקדש מהכיוור, דפליגי אם מצוה לכתחילה בכיוור הלכך אין לקדש מכלי אחר, ורק בתשע הקידושים שאין בהם דינא דקיו"ר דפרשת כי-תשא, בהם דוקא תנן שמקדש מקיתון של זהב, או דלמא אין מצוה לכתחילה בכיוור הלכך שפיר דמי אף בקידוש ראשון לקדש מקיתון.

והנה לפי המוסבר לעיל בבאור המיוחס לראב"ד בתמיד, תואמים הדברים יחדו, דקידושים של כל השנה שהעבודה מצרכת אותם, בהם מצוה לקדש מהכיוור דוקא, משא"כ קידושי יוהכ"פ שהם מסדר עבודת היום המוטל על הכהן אבל אין העבודה גופא מצריכתם [דהא כבר מקודש ועומד בקידוש קמא, אשר על כן אין שאר הקידושים מעכבים בהכשר העבודה], כשרים מכל כלי שרת, דומיא דקידוש של ביאה ריקנית הנ"ל שענינו רחיצה ונקיות הגברא וכשר בכל הכלים. וא"כ הרי אשכחנא בזה ישוב לשיטת הרמב"ם שאמר מצוה בכיוור והקשה הרמב"ן מקידושי כה"ג ביום הכפורים שנעשו מקיתון - אך לפי האמור שאני קדושי יוהכ"פ שאינם מדין העבודה אלא מצוות הגברא מסדר היום, ומודה בזה הרמב"ם שכשר אף לכתחילה לעשותן מכלי אחר. ואמנם קידוש ראשון דאית ביה תרתני [אם לא קידש מקודם], אמר ר' יונה שטעון כיוור, דאין לדחות המצוה

ה אין מובן מדוע קרי ליה 'דבר המעכב בוועד' והלא בוועד ככי האי גוונא אינו מעכב. גם אין מובן מהיכי פשיטא ליה דצפרא מעכב עד דפרין 'אי הכי דצפרא נמי' [ודוחק לומר דמשמע ליה מלשון הברייתא 'אחד כה"ג ואחד כהן הדיט שלא קידש יו"ר שחית ועבד עבודתו פסולה' - דמשמע אף כלפי הקידוש המיוחד דקידוש כה"ג, אף בגוונא דכהן הדיט לא חייב]. גם בתוס' מבואר שם שפירשו שלא קידש כלל מקודם. וכ"מ בשיטמ"ק. ונראה לכאורה באופן אחר, דהלא הא דקידושים דעלמא מעכבים ילפינן בג"ש חוקה חוקה ממחוסר בגדים, וא"כ הרי פרכינן שפיר כיון דביוהכ"פ הגם דכתיב ביה 'חוקה' ילפת דאין הקידושים מעכבים, א"כ דצפרא נמי. ואם תאמר דאין מסתבר דייגער מכולא שתא, א"כ אדרבה כולהו קידושים נמי לא יעכבו, דאין סברא למילף חוקה דקידוש מחוקה דבגדים לעכב, בזמן דבקדוש דיוהכ"פ אינו מעכב הגם דכתיב ביה חוקה, אדרבה תילף מ'ולבשם' דגבי קידוש אין חוקה לעכבו. ומשני שגילה הכתוב להשוות 'לו ולזרעו' לומר לך דקידושים השנים ככולם מעכבים.

נפסל. וכתב באבי עזרי (תליתאה) דלא קשיא, כיון שהכהן בכללותו הוא שטעון קידוש, אלא שמעשה הקידוש נעשה רק על ידיו ורגליו, הלכך הדין נקבע לפי האדם כולו אם יצא אם לאו, ולא אכפת לן ביציאת הידים.

וְנִרְאָה שלאור כל האמור יש לנו לקיים דברי שניהם, וקושית הקרן-אורה תתורץ בדרך מה-נפשך, דנחזי אנן: כשדנים על הקידוש בפני של טהרה והסרת הלכלוך, מסתבר כהנחת הקר"א שהידיים והרגלים הן הטעונות רחיצה וכדברי הרמב"ן והחינוך שביו"ד מצויה הוזהמה, הלכך יש לנו לדון אם הן בפנים או בחוץ ללא שייכות למקום עמידת כלל האדם. לא כן לענין בחינת ה'קידוש', הרי הנידון הוא על כללות האדם ולא על אברים שבו, והידיים והרגלים אינן נבחנות אלא כמקום שבו נעשה הקידוש. ויש להטעים עוד על פי מה שכתב הרמב"ן בבאור ענין הקדושה שבקידוש, שהידיים והרגלים הן קצוות האדם מלמעלה ומלמטה כאשר מגביה ידיו, וכל גופו ביניהם. נמצא אם כן שלגבי הפן הזה צדקו דברי האבי-עזרי שיש לנו לילך אחר כלל האדם ולא אחר מקום הידים והרגלים. והרי נתבאר לעיל שאין שייך לדון על פסול 'לינה' אלא בדין של 'קדושה' ולא ב'רחיצה', והוא הדין לענין פסול יוצא לרש"י שהוא שוה לפסול לינה. נמצא אם כן כשמוציא ידיו ורגליו החוצה והוא עומד בפנים ממה נפשך אינו טעון קידוש, שהרי כלפי דין ה'קדושה' שבקידוש, אנו דנים על פי מקום עמידת כלל האדם ולא אכפת לן ביציאת הידים והרגלים, וכלפי דין ה'רחיצה' [שלגבינו יש לנו לילך אחר מקום הידים והרגלים], הלא אין כלל פסול יוצא [בלא הסח הדעת] כלפי הך דינא. ומיושב אם כן מדוע ביצאו ידיו ורגליו אין טעון קידוש.

מַעֲתָה יש לנו לומר כמו כן לגבי נידון האחרונים בקידוש הידים או הרגלים לבדן; לגבי דין ה'קידוש' צדקו דברי האוה"ח הק' שהידיים והרגלים נידונים כאחת, וכטעם הרמב"ן שכך היא צורת כלל הגוף, בהבאת מים על קצה העליון והתחתון שלו. ואילו לגבי הרחיצה מסתבר כדעת המנ"ח שאפשר לחלק בין הידים והרגלים, כפי צורך הנקיות. מעתה נראה ששני המקומות שהביא המנ"ח לשמוע דסגי בידים או ברגלים, בשניהם מיירי רק בפן הרחיצה והטהרה, ולא בדין הקידוש; הספרי שבא להשוות לנטילת ידים, מסתבר שלא בא ללמוד אלא לענין נקיות וטהרה, דהא אכילת תרומה לאו עבודה היא ולא בעי בגדי כהונה ומהי תיתי שייטען קידוש כשם שהעבודה מטענת. על כן שפיר מחלק הספרי בין הידים והרגלים לפי שימושן במציאות. וכמו כן הסוגיא ביומא בענין הטלת מים, נראה דמצד פן הקדושה לא מגרע במה שהטיל מים שהרי סוף סוף קידוש בתחילת עבודתו ולא הסיח דעת, ורק משום לתא דנקיות בעי רחיצה, ועל כן שפיר הקשו בגמרא דהתינוח רגלים שנתלכלכו אבל ידים אינם טעונות קידוש אם לא משום שמצוה לשפשף. ואולם בקי"ד דעלמא, שפיר י"ל כהאוה"ח דלא סגי יד בלא רגל, וכדתניא דמניח ידו על רגל ומקדש, שכך היא צורת קידוש האדם כולו כדברי הרמב"ן.

וְהָנָה ואחר כל הדברים האלה נשוב לדיוקי המקראות, דהנה בשו"ת שער אפרים (מה, הובא במש"ח תשא) מביא שהקשו לו על מה שכתב רש"י על 'את ידיהם ואת רגליהם' דמקדשם בבת אחת, והלא אדרבה 'את' נדרש בכ"מ לחלק, כדאיתא בריש

להאמור א"ש דנפ"מ בהך קרא לקידוש דביאה ריקנית, שאין פוסלת בה חציצה כשם שכשרה במיושב ובלא בגדי כהונה".

והשתא מתורצת נמי קושית התוס' בסנהדרין דלעיל, לשיטת הראשונים שחייבים על ביאה לבדה בלא קידוש, היאך משכח"ל מיעוט ממיתה למסדר את השלחן ומטיב המנורה כשלא רחץ, הלא חייב משום הכניסה - אך להאמור משכחת לה כשקידש בלא בגדי כהונה או במיושב, דמשום ביאה אין לחייבו, כי מצד רחיצת הגברא עלה לו הקידוש [וכקידושי יוהכ"פ], ורק משום הדין הנוסף שבעבודה לא עלה לו הקידוש שהרי עבודה במיושב ובמחוסר בגדים פסולה [וכן נקט המנ"ח דקידוש במיושב פסול], ועל זה אמרינן דאינו חייב מיתה אלא בד' עבודות ולא בסידור שלחן וכד'.

וְהָנָה רש"י על הפסוק 'את ידיהם ואת רגליהם' הביא דינא דגמרא (בזבחים יט): שבבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו; מניח ידו על גבי רגלו ומקדש. וכתב באור החיים דשמעינן מהכא שאין רחיצה לידיים בלא רגלים ולא לרגלים בלא ידיים. ואולם המנחת-חינוך (קו) הביא שתי הוכחות גדולות שיתכן אלו בלא אלו; חדא מדאמרינן ביומא (כט): גבי הא דתנן כל המטיל מים טעון קי"ד, בשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא, אמר רבי אבא זאת אומרת מצוה לשפשף - הרי דלולא דטינף ידיו סגי בקידוש הרגלים לבד. ועוד, מדיליף בספרי (קרח, קטז) סמך לנטילת ידים בתרומה מקי"ד דכיוור, אי מה להלן קדוש ידיו ורגליו אף כאן ידיו ורגליו - אמרת מקום שצריך ידיו ורגליו וכו' מקום שאינו צריך אלא ידיו מקדש ידיו. הרי רואים שהקידוש יכול להחלק לפי הצורך ואין הידים והרגלים חטיבה אחת. אך מאידך הלא ילפינן דמקדש הידים והרגלים כאחת. על כן צדד המנ"ח לומר דכל היכא דבעי לקדש ידים עם רגלים, לא סגי לן כשמקדשן בנפרד, ורק כשמעיקרא לא נצרך אלא לידיים או לרגלים, יכול לחלקם. וחילוקו אינו מובן, דסו"ס חזינן שיכולים הם להחלק לפי הצורך.

והנה בגמרא בזבחים (כ) מבואר שיש לומר דיציאה מהעזרה פוסלת בקידוש ידים ורגלים לדעת רבי דלינה פוסלת בקידוש, שאם יצא הכהן מהעזרה צריך לקדש בחזרתו לעבוד. ורש"י פירש שכשם שהקדשים נפסלים ביוצא כן הקידוש נפסל ביציאת הכהן. והתוס' חלקו ונקטו שאינו זה כפסול יוצא בקדשים אלא רק אם הסיח דעת ביציאתו צריך לקדש שוב. וטעמיה דרש"י מבואר, משום שהגמרא שם משוה יציאה ללינה שפוסלת בקדשים, וא"כ מלבד פסול הסח הדעת [המפורש בסוגיא], ישנו לרבי פסול נוסף מטעם 'יוצא'. והנה מפורש שם בהמשך הגמרא שאם יצאו רק הידים והרגלים אבל גוף הכהן בתוך העזרה - אין טעון קידוש. ובקרבן אורה הקשה דבשלמא להתוס' ניחא דהא ליכא הסח הדעת אבל לרש"י דאיכא פסול 'יוצא' הלא כיון שיצאו הידים והרגלים נפסלו, וכבשר קדשים שיצא מקצתו - מה שיצא

ח אך הרמב"ם (ביא"מ ה, פ) פסק שאם קידש בתוכו ועבד לא חילל. מוכח דאף לגבי עבודה יתכן דכשר בתוכו ואין כאן חציצה [וגם סתמא דמלתא לא משמע לאוקמי כשזקוק לקדש ידיו בלבד, שהיה לו להרמב"ם לפרש זאת]. ושמא י"ל דהכלי עצמו שעובד בו אינו חוצץ בינו ובין הרצפה (כשם הגר"ח). או י"ל דבתוכו היינו שהכניס ידיו בלבד לתוכו והוא עומד על הרצפה, ד"ל דהנחת יד על רגל אינה לעכובא [ויובן לפי המובא בסוף השיעור דדוקא מ'ידיהם ורגליהם' שמעינן שקידוש אחד לשניהם, וזה אין כתיב אלא פעם אחת. ועוד, דהנחת יד על רגל לא כתיב בקרא].

(פקודי מ,כט) כתב שמושה רבינו שימש אף בשמיני למילואים, יום הקמת המשכן, וא"כ אתי שפיר קרא כפשוטו, דמשה אהרן ובניו הקריבו בו ביום (וכמוש"כ מהר"ל בגור אריה דלפרש"י בחומש משה עשה מקצת העבודות גם ביום השמיני למילואים. וכן פירש הרמב"ן שם, והר"מ בשיטמ"ק זבחים שם), ואולם בגמרא שם פרש"י נקט שמושה רבינו עבד רק בשבעת ימי המלואים [כפשטות הלשון בגמרא שם קב. 'לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המלואים'], וכתב שאעפ"י שלא שימשו כאולם כאחת מיהו קרא להכי מדרש. וכבר עמד על כך הגאון הנוב"י בהגהותיו שם ועוד אחרונים.

וּנְרָאָה דדוקא רש"י לשיטתו דאין הקידוש מחויב בלא עבודה, הוצרך לידחק בכך, אבל להריצב"א ודעמיה יש לפרש כפשוטו דקאי על כניסת משה רבינו כל אותן השנים לשמוע את הדיבור, וכמו שפירשו רבנו מיוחס (פקודי) ואבן עזרא (תשא). נמצא לפי"ז דהך קרא מיירי ברחיצת טהרה ונקיות ולא בדין קדושה דעבודה. ומובן היטב לפי"ז שנקט כאן 'את ידיהם ואת רגליהם', שכאמור כלפי הך דינא פעמים דסגי בידים או ברגלים לבד, כפי הצורך.

וּמְצִינֵנוּ שיטה נוספת לרבנו מיוחס (תשא), וכ"כ הר"י קורקוס (בית הבחירה ז,א) בדעת הרמב"ם (וכן מדוקדקת קצת לשון הרמב"ם בספר המצוות, עשה כד), שמצוה דאורייתא לקדש יש אף בביאה ריקנית, אבל חיוב מיתה אין אלא בעבודה. אשר לפי"ז מתפרשת המשנה בכלים מדאורייתא, דהיכל טעון קידוש בכניסה אליו מדאורייתא, ומאידך לא קשה מעיקרא קושית התוס' על הריצב"א מסידור השלחן ע"י מי שלא רחץ דלא חייב מיתה, כי אמנם מצד הביאה אין חיוב מיתה, ודלא כהריצב"א. אך צריך באור לפי"ז פירוש הכתוב בכי-תשא 'ורחצו... בבאם... ולא ימתו'. ושוא לפי האמור יש מקום ליישב עיקר שיטה זו, דאמנם בקראי דכי-תשא מיירי רק בעבודה כמו לשיטת רש"י שעל כן אין כתיב שם אלא אהרן ובניו וזרעם, ואילו המקור לרחיצה בביאה ריקנית הוא מקרא דפקודי דמיירי בפירוש בכניסת משה רבינו וכפירוש הראשונים הנ"ל דמיירי בכניסה שאינה לצורך עבודה. ואכן שם לא נאמר חיוב מיתה אלא מצוה לקדש בלבד].

הָרִי זכינו לראות נפלאות מתורת ה', איך שני הפנים שבקידוש ידים ורגלים עם חילוקי דיניהם, נרמזים בכפילות המקראות ובשינויי לשונותם.

מגילה (ב): 'את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר' - אתא 'את' ופסיק, פרוזים ב"ד ומוקפין בט"ו. ותירץ בנו (שם בהגהה) שהלימוד הוא מקרא בתרא דכתיב 'ורחצו ידיהם ורגליהם' בלא 'את' המפסיק, אלא שרש"י הביא זאת כבר בתחילת הפרשה ללמדנו הדין שמקדש ידים ורגלים בבת אחת. אכן סו"ס צריך באור לשנא דקרא קמא, מדוע כתיב 'את' המפסיק.

אך נראה שכל הדיוקים מתורצים בחדא מחתא, דהנה לשון הכתוב כך הוא: 'ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו, או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה', ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו'. לכשנדקדק בחלוקת המקראות נוכל לומר ד'בבאם אל אהל מועד' קאי רק א'ורחצו' קמא, ואילו 'בגשתם אל המזבח לשרת' קאי א'ורחצו' דלקמיה ודלבתריה, באופן דעל הביאה איכא דין רחיצה אחד ועל העבודה שני דינים. ולפי האמור הרי אשכחנא פתרא, די"ל רחיצה קמא מיירי בדין טהרה ונקיות, ואתא רחיצה בתרא להוסיף דין קדושה, וא"כ בביאה גרידתא אין שם אלא רחיצת טהרה כאמור לעיל, ואילו בעבודה איכא שני דינים, טהרה ותוספת קדושה [ושניהם נצרכים, דמשום רחיצה צריך גם המטיל מים שקידש מקודם ולא הסיח דעת, ומשום קדושה צריך קידוש בעמידה ובנג"כ, ופוסלת בו לינה לרבי]. וזהו שחילק הכתוב וכתב ברחיצה קמא 'את ידיהם ואת רגליהם', דכלפי דין הנקיות פעמים סגי לן בידים או ברגלים כדהוכיח המנ"ח מהסוגיא ביומא ומהספרי, ואילו ברחיצה בתרא חיבר הכתוב הידים והרגלים בוי"ו החיבור, לומר שדין זה הוא רק בידים ורגלים כאחת, שהוא דין קדושה על כללות האדם מראשו לסופו.

וְהִנֵּה ביום הקמת המשכן (בסוף פרשת פקודי) כתיב 'וישם את הכיר ורחצו ממנו וגו' ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם. בבאם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו וגו'". ובגמרא (זבחים יט:) יליף רבי יוסי ברבי חנינא מהאי קרא שכל כיוור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו - אין מקדשין בו. [פרש"י משה אהרן ושני בניו. והרמב"ם (ה,יג) כנראה גרס דדריש קרא ד'אהרן ובניו' בכי-תשא ומפרש על אהרן אלעזר ואיתמר ופינחס. וכ"ה במדרש הגדול שם]. והנה רש"י בחומש

י ומדוקדק עוד דדוקא ברחיצה קמא כתיב 'ממנו' למעט בתוכו, אבל בשני לא צריך, דכיון דמדין עבודה אתינן עלה, פשיטא שאינו מקדש בתוכו ידיו ורגליו כאחת, משום חציצה, ודו"ק.

י ומדוקדק עוד דלא כתיב שם 'לשרת' כפרשת כי תשא אלא 'בקרבתם אל המזבח' - דהאי קידושא שענינו טהרה לא איתקש לשירות וכשר במיושב ובלא בגדים, כמבואר בפנים.

